

Федорова Н.Є.,

викладач кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Український державний хіміко-технологічний університет, м. Дніпро

ДО ПИТАННЯ ЩОДО АКТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ПРОГРЕСИВНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК»

Анотація. У статті аналізуються сутнісні характеристики поняття соціально-економічного розвитку, розмежовуються його прогресивний та регресивний типи та доводиться необхідність термінологічної актуалізації його прогресивного боку. Визначається місце терміну «прогресивний соціально-економічний розвиток» серед споріднених категорій.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, прогресивний розвиток, інноваційний розвиток, наздоганяючий розвиток, сталий розвиток.

Постановка проблеми. У сучасних умовах формування постіндустріального типу цивілізації, що відбувається на тлі загострення глобальних проблем, розгортання жорсткої глобальної конкурентної боротьби, проблема забезпечення прогресивного соціально-економічного розвитку та прискорення його темпів стає вкрай актуальною для успішного існування сучасної національної економіки. Все це актуалізує питання щодо визначення сутнісних характеристик, можливих векторів та ключових факторів соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема прискорення соціально-економічного розвитку є предметом дослідження неокласичної економічної теорії та сучасної політичної економії. Наукове уявлення про сутність, функції та характер економічного розвитку знаходимо в працях представників різних наукових шкіл економічної думки починаючи з теорії інновацій Й. Шумпетера (2008 р.), теорії циклів М. Кондратьєва, теорії економічного зростання С. Кузнеця (1971 р.), неінституціональної теорії Д. Норта (2001 р.), П. Ромера (1986 р.), теорії «нового» росту Р. Лукаса (2013 р.) тощо. Серед українських учених-теоретиків, які зробили помітний внесок у дослідження вказаної проблематики, необхідно відзначити А. Гальчинського, А. Філіпенко, В. Геєця, А. Гриценко, Ю. Зайцева, В. Савчука, О. Соскіна, В. Тарасевича, Л. Федулову та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим залишається остаточно не вирішеною проблема термінологічної дефініції бажаного вектору соціально-економічного розвитку. Одна група вчених визначає його як «розвиток на інноваційній основі», інша – як «випереджальний розвиток», «сталій розвиток» тощо.

Мега статті полягає у спробі розмежувати зазначені категорії, що характеризують бажаний вектор соціально-економічного розвитку, та актуалізації категорії «прогресивний соціально-економічний розвиток».

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «соціально-економічний розвиток», або «економічний розвиток», у науковій літературі вживається досить широко, але найчастіше використовується в контексті прогресивного розвитку, оскільки в більшості наявних її визначеннях йдеться про якісне вдосконалення, модернізацію та поліпшення компонентів господарської системи, зростання доходів і виробництва як резуль-

тати або оцінки розвитку (див. додаток А). Так, соціально-економічний розвиток трактується в науковій літературі як:

– «процес удосконалення тих або інших елементів суспільних відносин, матеріально-речових складників суспільного устрою, соціально-економічних і матеріальних систем у цілому; перехід до принципово нових якісних характеристик» [1, с. 66];

– «особливий тип руху, що характеризує прогресивний характер взаємодії речей» [2, с. 35];

– багатомірний та багатофакторний процес комплексних структурних перетворень економічної системи на інноваційній основі для підвищення ефективності суспільного виробництва та якості споживання, який включає глибокі трансформації як матеріального базису суспільного виробництва, так і всієї сукупності відносин у різних сферах суспільного життя в рамках забезпечення загальних відтворювальних процесів [3, с. 23].

У цьому зв'язку важливо відзначити, що комплексні структурні перетворення, або рух чи якісні зміни об'єкту, можуть відбуватися як у напрямі вдосконалення й прогресу, так і в напрямі регресу й стагнації, оскільки розвиток – складний багатовекторний процес, що може мати невизначений результат (наприклад, економічне зростання без урахування потреб біосфери).

У деяких визначеннях розвитку взагалі не уточнюється, в якому напрямі відбуваються зміни, а просто констатується факт якісних перетворень. Так, соціально-економічний розвиток цією групою вчених визначається як:

– «багатомірний процес, що включає глибокі зміни в технічній, економічній, соціальній і політичній сферах» [4, с. 367];

– «необоротна, спрямована, якісна, закономірна зміна об'єктів будь-якої природи, рух, який призводить не лише до кількісних змін, а й породжує нову якість» [5, с. 175];

– спрямована закономірна зміна. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, його складу чи структури [6].

Безперечно, це термінологічно більш точні визначення, ніж попередня група, в якій розвиток ототожнюється з прогресом, але зазначені трактування розвитку стосовно суспільної системи, на нашу думку, все ж таки повністю не висвітлюють сутності цього процесу, адже в них не відбивається його результат, тобто кінцева мета, а констатується лише поява нових властивостей об'єкту.

У багатьох філософських та деяких економічних наукових працях ми зустрічаємо аналіз основних напрямів розвитку: прогресивного та регресивного. Так, у філософській довідковій літературі прогрес визначається як «тип, напрям розвитку, що характеризується переходом від нижчого до вищого, від менш досконалого до досконалішого... Поняття прогресу співвідносне з поняттям регресу» [7, с. 499].

В економічній літературі визначається, що «прогрес та регрес суспільного розвитку – це протилежні його форми. Розвиток означає або поступальний рух по висхідній лінії, розквіт

Тлумачення соціально-економічного розвитку

Розвиток як прогрес	Розвиток як процес якісних змін об'єкту	Розмежування прогресивного й регресивного типів розвитку
Процес закономірних змін, переходу від одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого [20]	Процес саморуху від нижчого (простого) до вищого (складного), що розкриває, реалізує внутрішні тенденції і сутність явищ, що веде до появи нового [21, с. 380]	Процес якісного перетворення економічної системи від певного стану до невизначеного (можливо, позитивного, а можливо, негативного у своїй основі) [22, с. 88]
Процес удосконалення тих або інших елементів суспільних відносин, матеріально-речових складників суспільного устрою, соціально-економічних і матеріальних систем у цілому; перехід до принципово нових якісних характеристик [1, с. 66]	Багатовимірний процес, що включає глибокі зміни в технічній, економічній, соціальній і політичній сферах [4, с. 367] Спрямована закономірна зміна. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, його складу чи структури [6]	Прогрес та регрес суспільного розвитку – це протилежні його форми. Розвиток означає або поступальний рух по висхідній лінії, розквіт, або повернення до старих форм, таких, що зжили себе, як то застій чи деградація [8, с. 364]
Багатовимірний та багатофакторний процес комплексних структурних перетворень економічної системи на інноваційній основі для підвищення ефективності суспільного виробництва та якості споживання, який включає глибокі трансформації як матеріального базису суспільного виробництва, так і всієї сукупності відносин у різних сферах суспільного життя в рамках забезпечення загальних відтворювальних процесів [3, с. 23]	Спрямований процес зміни якісного стану об'єкта, який супроводжується перетворенням його внутрішніх та зовнішніх зв'язків, забезпечує єдність досягнення стійкості та адаптивності системи об'єкта відповідно до вимог зовнішнього середовища й так забезпечує її життєстійкість максимально тривалий період часу [23, с. 110–114]	Говорячи про розвиток у контексті прогресу, вченими часто абсолютизується тільки один його бік, хоча між ними існує тісний взаємозв'язок. Останній проявляється у тому, що, з одного боку, окремі регресивні зміни можуть відбуватися в рамках загального прогресивного розвитку системи; з іншого – за наростання регресивних змін системи у цілому окремі її складники можуть зберігати прогресивний напрям розвитку [7, с. 537]
Процес руху системи до певної мети через оновлення, поліпшення, вдосконалення. Відповідно, можемо стверджувати, що розвиток є водночас і прогресом [25; 28]	Найбільш суттєві і стійкі взаємозв'язки і взаємозалежності, що безпосередньо торкаються основних сторін економічної діяльності на всіх стадіях суспільного виробництва. Це багатовимірний процес, що включає глибокі зміни в економічній, технічній, культурній та політичній сферах [26, с. 46–47]	Співвідношення сил «прогресу» і «регресу» складається в кінцевому підсумку часто на користь першого, але все це відбувається за надзвичайно складних зіткнень матеріально-речових, інтелектуальних і духовних компонентів [9, с. 462]
Багатофакторний процес, що відображає якісну зміну економічного життя суспільства на інноваційній основі і передбачає зміну парадигми економічних систем [24]		
Особливий тип руху, що характеризує прогресивний характер взаємодії речей [2, с. 35]	Необоротна, спрямована, якісна, закономірна зміна об'єктів будь-якої природи, рух, який призводить не лише до кількісних змін, а й породжує нову якість [5, с. 175]	Економічний розвиток містить багатовимірні зміни якісних характеристик, які не обов'язково можна чітко класифікувати як «зростання/скорочення» або «погіршення/поліпшення» [27]

або повернення до старих форм, таких, що зжили себе, як то застій чи деградація [8, с. 364]. «Співвідношення сил «прогресу» і «регресу» складається в кінцевому підсумку часто на користь першого, але все це відбувається за надзвичайно складних зіткнень матеріально-речових, інтелектуальних і духовних компонентів» [9, с. 462].

Таким чином, прогрес та регрес можна визначити як форми прояву розвитку, вектори його динаміки або за висхідною, або за низхідною траєкторією, тому неприпустимо ототожнювати ці близькі за змістом категорії. Крім того, термін «прогрес» використовується зазвичай для характеристики короткотермінових процесів, що полягають у поліпшенні та вдосконаленні об'єкта, а «розвиток» – це якісна зміна у довготерміновій перспективі, категорія, в якій підкреслена динаміка.

Звісно, найчастіше ми маємо справу з прогресивним розвитком, ураховуючи довготривалий загальноцивілізаційний тренд, але з позиції точної термінології слід розрізнити більш ширше поняття розвитку і вужче – поняття прогресу. Однак

оскільки кінцевою метою розвитку є людина, зростання її можливостей та розширення їх використання, то цілком логічним є представлення розвитку саме через його прогресивний бік. На нашу думку, для зняття термінологічної плутанини в процесі дослідження процесу соціально-економічного розвитку слід використовувати термін «прогресивний соціально-економічний розвиток». Це поняття на відміну від категорії «розвиток» актуалізує прогресивний бік указанного процесу як бажаного вектору соціально-економічної динаміки. Він відображає стан руху соціально-економічної системи по висхідній траєкторії в напрямі її вдосконалення та оптимізації.

Хоча у філософській, соціологічній та економічній літературі й зустрічається термін «прогресивний розвиток», він найчастіше вживається без відповідного сутнісного наповнення. Розмежовуючи прогресивний і регресивний розвиток, вчені здебільшого не ставлять перед собою завдання визначення їхніх характерних відмінностей, дослідження джерел та механізмів забезпечення саме прогресивного розвитку в

межах складної багатокомпонентної соціально-економічної системи. Більше того, ототожуючи розвиток із прогресом, деякі вчені підкреслюють його абсолютний, незворотний та невідступний характер (Вольтер), а інші зовсім його заперечують (О. Шпенглер, Г. Гегель). Соціально-економічний розвиток розглядається більшістю з них лише з позиції розвитку окремих підсистем суспільної системи: економічної, соціальної, політико-правової тощо.

Дивно, але в сучасній літературі термін «прогресивний соціально-економічний розвиток» не набув широкого розповсюдження. Замість нього для характеристики бажаного вектору суспільного розвитку використовуються такі близькі за змістом поняття, як «інноваційний розвиток», «прогресивний інноваційний розвиток», «випереджальний розвиток» або «сталий розвиток» (див. додаток В).

Так, термін «інноваційний розвиток», або «розвиток на інноваційній основі», вживається вченими в ході дослідження

процесів на макро-, мезо- та мікрорівні. Головним змістом цього поняття виступає трактування науки й інновацій як найголовніших джерел розвитку, що призводять до прогресивних змін у господарській системі.

Під інноваційним розвитком ученими розуміється:

– неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій, матеріалів, видів енергії, форм і методів організації та управління, підвищення рівня освіти і кваліфікації працівників, які здійснюються для економічної ефективності виробництва й підвищення рівня та якості життя населення [10, с. 31];

– зростання економічних показників, забезпечених за рахунок реалізації інноваційних проектів і впровадження нововведень [11, с. 35];

– незворотний процес переходу з одного стану в інший, який характеризується сукупністю змін, зумовлених упровад-

Додаток В

Споріднені поняття розвитку

Інноваційний розвиток, або розвиток на інноваційній основі	Випереджальний (наздоганяючий, прискорений) економічний розвиток	Сталий розвиток
Незворотний процес переходу з одного стану в інший, який характеризується сукупністю змін, зумовлених упровадженням інноваційних перетворень, що призводять до формування нових властивостей системи, зміни її якісного стану, зростання здібностей, компетенцій, потенціалу та рівня ефективності її діяльності, укріплення системи, а також формування здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього та внутрішнього середовища [12, с. 6]	Розвиток національної науково-технологічної бази, технологій, подекуди їх запозичення для виходу на досягнутий еталонними країнами рівень розвитку. Тобто випереджаючий економічний розвиток можна розглядати як створення передумов у розвитку швидше за інші країни в конкуренції та виробництві, рівні та якості життя, передбачення структури попиту, виду та форми забезпечення потреб суспільства [14]	Керований процес коеволюційного розвитку природи та суспільства, мета якого – забезпечити здорове, продуктивне життя в гармонії з природою нинішнім поколінням та майбутнім на основі збалансованого розвитку економічних систем з урахуванням охорони культурної та природної спадщини [18, с. 3–10]
Складний процес прикладного характеру створення й упровадження інновацій для якісних змін об'єкта управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту, який пов'язаний із необхідною умовою виживання і розвитку підприємств у довгостроковій перспективі [28, с. 8]	Досягнення більш високого, ніж досягнуто конкретно країною (групою країн), рівня розвитку [15] Створення нових якостей, що дають змогу здійснити різкий прорив і випередити лідерів [16]	Процес соціально-економічного розвитку за умови забезпечення екологічної рівноваги соціо-еколого-економічної системи певної суспільної трансформації [29]
Неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій, матеріалів, видів енергії, форм і методів організації та управління, підвищення рівня освіти і кваліфікації працівників, які здійснюються для економічної ефективності виробництва й підвищення рівня та якості життя населення [10, с. 31]	Створення передумов у розвитку швидше за інші країни в конкуренції та виробництві, рівні та якості життя, передбачення структури попиту, виду та форми забезпечення потреб суспільства. Це державна стратегія, в якій основною метою є орієнтація економіки як господарської системи на досягнення максимального соціально-економічного ефекту, перевищення кращих світових стандартів, яка ґрунтується на новій цілісній системі управління економікою, результатом чого є гарантія прискореного руху вперед шляхом підвищення творчої активності населення і повного використання всього потенціалу суспільства і економіки [14]	Модель розвитку цивілізації, яка виходить із необхідності забезпечити світовий баланс між вирішенням соціально-економічних проблем і збереженням навколишнього середовища [19]
Зростання економічних показників, забезпечених за рахунок реалізації інноваційних проектів і впровадження нововведень [11, с. 35]		Такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [17, с. 78]
Процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається зазвичай через практичне використання нових знань для збільшення обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу у суспільстві [30, с. 110–116]	Досягнення якісно нового стану зрілості громадянського суспільства через реалізацію інструментами економічної політики сутності стратегії прискорення [31, с. 5–10]	Процес поліпшення соціально-економічного середовища життєдіяльності людини без нанесення шкоди оточуючому середовищу ні в теперішньому часі, ані в майбутньому [32, с. 80]

женням інноваційних перетворень, що призводять до формування нових властивостей системи, зміни її якісного стану, зростання здібностей, компетенцій, потенціалу та рівня ефективності її діяльності, укріплення системи, а також формування здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього та внутрішнього середовища [12, с. 6].

Як бачимо, у наведених визначеннях, як і у разі з визначенням розвитку взагалі, інноваційний розвиток, на думку вказаних науковців, передбачає якісне вдосконалення та поліпшення системи господарювання, що свідчить про його ототожнення з прогресом.

Дехто з учених навіть заперечує існування інших типів інноваційного розвитку, крім прогресивного: «Важко погодитися з тим, що інноваційний розвиток веде до регресу. У такому разі можна припустити, що впроваджувалися фіктивні (несправжні) інновації» [13].

Зазначене твердження, на нашу думку, не має під собою основи, адже однією з якісних властивостей наукової діяльності та її економічних результатів – інновацій – виступають ризикованість та невизначеність, що створює передумови для існування негативних побічних економічних ефектів від їх упровадження. Крім того, інновації, як свідчить досвід, можуть сприяти регресу суспільної системи, враховуючи її складність і багатоконпонентність; прискорюючи прогресивний розвиток в одній із підсистем, такі інновації можуть сприяти регресу в інших. Так, наприклад, економічно ефективні нові технології можуть бути шкідливими для соціальної або екосистеми.

Деякі вчені розрізняють прогресивний та регресивний інноваційний розвиток [9], тим самим актуалізуючи його прогресивний бік. Однак у терміні «прогресивний інноваційний розвиток», на нашу думку, абсолютизується роль інновацій як одного з багатьох інших факторів прогресивного соціально-економічного розвитку, що знаходяться в економіко-виробничій площині, та ігноруються інші фактори, що належать, наприклад, до соціокультурної, державно-інституційної сфер.

Менш розповсюджена категорія «випереджальний (наздоганяючий) економічний розвиток», що вживається деякими вченими та передбачає:

– розвиток національної науково-технологічної бази, технологій, подекуди їх запозичення для виходу на досягнутий еталонними країнами рівень розвитку. Тобто випереджаючий економічний розвиток можна розглядати як створення передумов у розвитку швидше за інші країни – у конкуренції та виробництві, рівні та якості життя, передбачення структури попиту, виду та форми забезпечення потреб суспільства [14];

– досягнення більш високого, ніж досягнуто конкретною країною (групою країн), рівня розвитку [15];

– створення нових якостей, що дадуть змогу здійснити ризикований прорив і випередити лідерів [16].

На нашу думку, подібна характеристика процесу розвитку спотворює головну його мету – задоволення потреб та реалізацію можливостей людини, гармонізації відносин у системі «людина – природа – суспільство – майбутні покоління». Концепція наздоганяючого (випереджального) розвитку, як видно із самого формулювання її назви, головною цільовою установкою має вирішення завдання – наздогнати та перегнати лідерів – та не враховує культурно-ментальних, історичних особливостей окремої нації та її індивідуальних цілей розвитку та, що найважливіше, ігнорує потреби людини як його кінцевої мети. Крім того, вказана концепція акцентує увагу лише на кількісних параметрах багатогранного, багатоаспектного та супер-

речливого процесу розвитку, за якими можна здійснити оцінку його результатів, залишаючи поза увагою ті його параметри, що не піддаються вимірюванню.

Ще одним терміном, близьким за змістом поняттю «прогресивний соціально-економічний розвиток», виступає поняття сталого розвитку (sustainable development), що найчастіше визначається як:

– «такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [17, с. 78];

– «керований процес коеволюційного розвитку природи та суспільства, мета якого – забезпечити здорове, продуктивне життя в гармонії з природою нинішнім поколінням та майбутнім на основі збалансованого розвитку економічних систем, з урахуванням охорони культурної та природної спадщини [18];

– «модель розвитку цивілізації, яка виходить із необхідності забезпечити світовий баланс між вирішенням соціально-економічних проблем і збереженням навколишнього середовища [19, с. 9].

Широке використання терміну «сталий розвиток», на нашу думку, не оправдано та концептуально програє категорії «прогресивний розвиток». По-перше, трактування суспільного розвитку як сталого, тобто триваючого, самодостатнього, еволюційного, підтримуваного, або такого, що не суперечить подальшому існуванню людства, термінологічно не передбачає прогресу в усіх сферах суспільного розвитку, а лише консервування усталених принципів існування та господарювання.

Дійсно, основні цілі сталого розвитку, розроблені ООН, спрямовані на забезпечення суспільного прогресу в усіх його основних проявах (у «Порядку денному до 2030 року» Генеральною Асамблеєю ООН вказано 17 цілей у сфері розвитку і 169 асоційованих цілей, п'ять тем: люди, планета, процвітання, мир і співробітництво), але сам термін «сталий розвиток» цього не відображає. Більше того, на нашу думку, термін «сталість» узагалі не передбачає розвитку, адже це поняття характеризує статичний стан системи. Натомість термін «прогресивний розвиток» характеризує рух системи по висхідній траєкторії.

По-друге, хоча загальноприйнята триєдина концепція сталого розвитку передбачає об'єднання трьох основних його сфер – економічної, соціальної та екологічної, – у більшості наявних моделей сталого розвитку на макро-, мезо- та мікрорівні надмірно актуалізується його екологічний складник, що, на нашу думку, є неправильним.

Висновки. Таким чином, поняття прогресивного соціально-економічного розвитку, на нашу думку, є найбільш універсальним і точним у визначенні бажаного довготермінового тренду динаміки суспільної системи, враховуючи невизначеність і багатоаспектність зазначеного процесу. У цьому зв'язку важливим виступає завдання пошуку механізмів забезпечення прогресивного вектору соціально-економічного розвитку національної економіки, що може стати предметом наших подальших досліджень.

Література:

1. Филипенко А.С. Экономическое развитие: цивилизационный подход / А.С. Филипенко. – М. : Экономика, 2001. – 260 с.
2. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / С.А. Єрохін. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.
3. Глуха Г.Я. Національна економіка: фактори зростання : [монографія] / Г.Я. Глуха. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – 312 с.

4. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления и модернизации рыночной экономики : [учебник] / Р.М. Нуреев. – М. : Норма, 2008. – 640 с.
5. Тодаро М.П. Экономическое развитие : [учебник] / М.П. Тодаро ; пер с англ. под ред. С.М. Яковлева, Л.З. Зевина. – М. : ЮНИТИ, 1997. – 671 с.
6. Калитич Г.І. Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення / Г.І. Калитич, К.М. Коржавін. – К. : УкрІНТЕІ, 2008. – 268 с.
7. Философский энциклопедический словарь / Под ред. Л.Ф. Ильичева, П.Н. Федосеева [и др.]. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 836 с.
8. Маркс К., Энгельс Ф. Твори / К. Маркс, Ф. Энгельс. – К. : Держ. вид-во політ. літ. УРСР, 1963–1983. – Т. 1–39.
9. Урсу И.В. Прогрессивное инновационное развитие как альтернативный тип развития экономики России / И.В. Урсу // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2012. – № 1. – С. 460–464.
10. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / За ред. В.В. Онікієнка. – К. : РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
11. Федулова Л.І. Інноваційна економіка : [підручник] / Л.І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
12. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
13. Гладка Т.І. Інноваційний розвиток освіти як об'єкт державного управління / Т.І. Гладка // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=130>.
14. Москаленко О.М. Випереджаючий економічний розвиток у системі стратегічних потреб світового суспільства / О.М. Москаленко // Вчені записки. – 2012. – № 14. – С. 41–48.
15. Захаров В. Оперезающее развитие Санкт-Петербурга – проект мирового сообщества? (Концепция и план действий) / В. Захаров // Личность и культура. – 2003. – № 3/4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.peacefromharmony.org/?cat=ru_c&key=179.
16. Ілляшенко Н.С. Формування теоретичних засад випереджального розвитку на рівні країни та підприємства / Н.С. Ілляшенко // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 5/6. – С. 78–81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://soskin.info/userfiles/file/2014/5-6_2014/Illashenko.pdf.
17. Социально-экономический потенциал устойчивого развития : [учебник] / Под науч. ред. Л.Г. Мельника, Л. Хенса. – Сумы : Университетская книга, 2007. – 1120 с.
18. Шевченко И.В. Устойчивое развитие: мировой опыт и проблемы России / И.В. Шевченко, К.О. Литвинский // Региональная экономика: теория и практика. – 2007. – № 13(52). – С. 3–10.
19. Зеркалов Д.В. Соціальні проблеми сталого розвитку : [монографія] / Д.В. Зеркалов, О.Ю. Арламов. – К. : Основа, 2013. – 562 с.
20. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1998. – 944 с.
21. Философский словарь / Под ред. М.М. Розенталя, П.Ф. Юдина. – М. : Изд-во политической литературы, 1963. – 544 с.
22. Чижова Е.Н. Инновационное развитие: проблема единства понимания / Е.Н. Чижова, И.В. Урсу, А.Я. Аркатов // Вестник Белгородского государственного технологического университета им. В.Г. Шухова. – 2012. – № 2. – С. 85–88.
23. Райко Д.В. Визначення розвитку промислового підприємства / Д.В. Райко // Економіка і право. – 2007. – № 3(19). – С. 110–114.
24. Рафикова Л.А. Взаимодействие экономического развития и экономического роста в современной экономической системе : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория и история экономической мысли» / Л.А. Рафикова ; Казан. гос. тех. ун-т им. А.Н. Туполева. – Казань, 2007. – 18 с.
25. Литвиненко Н.І. Інституціональні складові соціально-економічного розвитку країни : [монографія] / Н.І. Литвиненко. – Дніпропетровськ : НГУ, 2015. – 310 с.
26. Івашина О.Ф. Інституалізація економічного розвитку : [монографія] / О.Ф. Івашина. – Дніпропетровськ : Наука та освіта, 2009. – 284 с.
27. Брайлівський І.А. Інвестиційна діяльність і економічний розвиток: методологічний аспект : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / І.А. Брайлівський. – Донецьк, 2010. – 16 с.
28. Карлюка Д.О. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємства льнопереробної галузі : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Д.О. Карлюка. – Київ, 2006. – 24 с.
29. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : [монографія] / З.В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
30. Ілляшенко С.Н. Инновационное развитие субъектов хозяйственной деятельности / С.Н. Ілляшенко // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Суми, 2000. – Вип. 1. – С. 110–116.
31. Стратегия ускорения: экономические основы пути реализации : [монографія] / Под ред. И.И. Сальникова, Р.Г. Лебедева, В.С. Дунаевой. – М. : Экономика, 1988. – 223 с.
32. Шалугін В.С. Екологізація економіки і перехід до сталого розвитку / В.С. Шалугін, Д.О. Васюков // Екологічна безпека. – 2009. – № 4. – С. 80.

Федорова Н.Е. К вопросу об актуализации понятия «прогрессивный социально-экономическое развитие»

Аннотация. В статье анализируются существенные характеристики понятия социально-экономического развития, разграничиваются его прогрессивный и регрессивный типы и доказываются необходимость терминологической актуализации его прогрессивной стороны. Определяется место термина «прогрессивное социально-экономическое развитие» среди родственных категорий.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, прогрессивное развитие, инновационное развитие, догоняющее развитие, устойчивое развитие.

Fedorova N.E. To the question of the actualization of the concept of “progressive social and economic development”

Summary. The article is analyzed the essential characteristics of the notion of social and economic development, is delineated its progressive and regressive types and is proved the necessity of terminological actualization of its progressive side. The place of the term “progressive social and economic development” among related categories is determined.

Keywords: socio-economic development, progressive development, innovative development, catching development, sustainable development.